

Crims sense càstigs

Maria Nunes / *Llegir en cas d'incendi*

Claudio Magris, professor de literatura, assagista, periodista, novel·lista i traductor, és una de les figures més rellevants en l'actual panorama de la filosofia cultural europea. Magris és també un vell conegut de Barcelona, perquè, a més dels seus lectors fidels, el seu univers literari, sempre tan lligat a la ciutat de Trieste, va ser objecte el 2011 d'una gran exposició, *La Trieste de Magris*, comissariada per Giorgio Pressburger, al CCCB dins la sèrie «Les ciutats i els seus escriptors». L'autor, que presenta el seu darrer llibre *No és procedent* (publicat en català a Edicions 1984 [traducció d'Anna Casassas] i en castellà a Anagrama amb el títol *No ha lugar a proceder*), afirma que a Barcelona no s'hi sent estranger perquè cap altra ciutat l'ha acollit amb tanta generositat i afinitat, qualitats que ha trobat en molts altres indrets, però no amb tanta intensitat com aquí.

Magris ha manifestat sentir-se captivat per una festa única i tan bella com la de Sant Jordi, dedicada al llibre. Li encanta també perquè porta el nom d'un sant inventat, ja que no consta cap sant que hagi matat un drac. Aquest aspecte de ficció li sembla que l'arrodoneix més encara. Com Borges, es manifesta orgullós no del que ha escrit, sinó del que ha llegit, i creu en la lectura literària per l'enorme potencial humà i el sentit i la força democràtica que aquesta representa. Segons ell, el gran error del pensament reaccionari és la incapacitat de pensar creativament. En aquest sentit, la literatura ensenya a posar-se en la pell de l'altre i en això resideix l'enorme capacitat de la lectura i la seva enorme transcendència. La literatura permet transcendir les pròpies limitacions i és profundament educadora.

No és procedent, una novel·la total

No és procedent és una novel·la de novel·les. El propòsit de l'autor ha estat el d'escriure una novel·la total, un museu d'històries que ell mateix compara a una mena de *Decameró* desordenat. En *No és procedent* hi ha una profunda reflexió sobre la guerra, sobre el mal, però sobretot li ha interessat reflexionar sobre la impunitat. El tema central de la novel·la és, doncs, la impunitat, no només la dels delictes i dels crims sinó també la impunitat en la vida, en els nostres gests quotidians, en la infàmia, en les covardies. El títol precisament fa referència al terme legal amb què la justícia enterra aquells processos que no es tiren endavant per manca de proves feaents i condemna a l'oblit certs crims i delictes.

La novel·la té una trama complexa que gira a l'entorn d'un excèntric professor obsessionat en recollir i col·leccionar tota mena de màquines de guerra, instruments i armes que s'han utilitzat per causar la mort, amb la intenció de crear un museu – “Museu total de la Guerra per a l'Adveniment de la pau i la Desactivació de la Història”- per mostrar els horrors de la guerra i propiciar una reflexió en favor de la pau. Aquest personatge, a més a més, ha recollit i transcrit en uns quaderns les inscripcions que en les parets de La Risiera di San Sabba (una antic magatzem de Trieste construït per guardar la collita de l'arròs, i convertit en camp de concentració i d'extermini nazi, l'únic d'Itàlia) havien escrit els presos i els condemnats a mort que eren incinerats en el forn crematori. Hi ha indicis per suposar que no només hi havien escrit els seus darrers pensaments, sinó també molts noms de les persones que els havien delatat a la Gestapo. El personatge però, ha mort en un incendi probablement intencionat on s'han cremat també aquests quaderns.

Magris diu que sovint es basa en personatges o fets reals a partir dels quals inventa la ficció. Considera que les persones són molt més originals que els personatges que un escriptor pot inventar, i que la vida és molt més inversemblant que la literatura. En aquest cas, el personatge va existir i ell el va conèixer. Era una persona obsessionada en crear un museu universal, immens i grotesc de la guerra, i, com en la novel·la, va trobar la mort en un estrany incendi de la nau on guardava el material. A partir d'aquí, la resta és fruit de la imaginació creativa de l'escriptor. Magris afirma que quan escriu un llibre procedeix com si fes un mosaic on cada peça té alguna cosa de realitat i amb les quals organitza el disseny de l'obra.

No és procedent no és només la història del professor col·leccionista. L'autèntica protagonista és una dona, Luisa, un personatge plenament de ficció. Claudio Magris considera que és el personatge clau del llibre perquè és l'encarregada d'organitzar el museu. En la catalogació que va fent Luisa, cada peça dona peu a narrar una història, la del personatge que l'havia usada en un acte de violència. El conjunt de totes aquestes històries crea aquest gran mosaic de personatges ben diversos; fins i tot hi ha qui l'ha anomenada “Les mil i una nits del mal”.

La novel·la és sobretot la història de Luisa, la de la seva vida, la del seu amor i la de l'amor que resta quan acaba l'amor. Cosa en la que l'autor diu creure-hi molt. Luisa és una jueva de Trieste, i en els seus orígens es conjuga la història tràgica de la Shoah i la sospita d'una mare que havia estat delatora d'altres jueus a la Gestapo. El pare és un afroamericà. Així, descendent d'antics esclaus africans per part del pare i de jueus per

part de la mare, es converteix simbòlicament en filla dos pobles que han travessat el desert de exili, de la esclavitud i de l'holocaust. Tota aquesta herència l'ha portada a un univers que és també una part essencial de la novel·la. Sense oblidar, a més a més que *No és procedent* és també, en el fons, una història d'amor, la de l'amor dels seus pares, cosa que en ocasions és un bé en altres un llast. En la recerca que el personatge fa dels quaderns desapareguts del professor, on potser hi figura el nom de la seva mare com a delatora i col·laboracionista, la recerca passa a ser una cosa que ja no és inútil sinó que intenta de passar comptes amb la impunitat i amb l'oblit de la memòria del mal. En la història, la venjança es cobra amb interessos, ens diu Magris.

Per a l'autor, l'ambientació i l'escenari principal tenen una gran importància. Trieste, la ciutat natal de Magris, és una ciutat fronterera, barreja de llengües i cultures: italiana, germànica i eslava. La seva ubicació geopolítica única ha determinat el seu tarannà i el seu destí convuls al llarg de tota la història fins al present. Trieste ha estat històricament un territori on el joc de la identitat és extremadament complex perquè és una cruïlla de cultures, de llengües i d'identitats, un territori sotmès a la violència de conquestes periòdiques. Un territori fronterer amb l'ambigüitat que això comporta d'unió i desunió alhora. Per altra banda, cal no oblidar que Trieste és també sinònim de literatura en majúscules perquè hi van néixer o hi van viure alguns dels escriptors i intel·lectuals més importants del darrer segle com Italo Svevo, Rainer Maria Rilke o James Joyce.

“Sempre és difícil distingir una sang de l'altra, la que surt del monyó i la que amara la placenta”, ens diu Claudio Magris, i amb el seu estil tan característic, basteix aquest immensa epopeia de personatges i històries que constitueixen una profunda reflexió contra la guerra i la violència, i una duríssima crítica a la injustícia i a la impunitat. “No és que els animals siguin millors, com se sol dir. Però almenys no tenen advocats, jutges, codicils; no s'inventen vicis de forma ni commovedores i nobles gasòfies sentimentals, i sobretot, quan devoren o depreden, no pretenen que sigui just.” Quan un llegeix coses com aquesta, sap que està davant d'una veu i d'un llibre imprescindibles.